

СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ

Розвиток незалежної України як демократичної, правової, соціальної держави, поступовий перехід української економіки на цивілізовані ринкові засади — усе це пов'язано з низкою об'єктивних проблем, однією з яких слід визнати пошук оптимальних шляхів поєднання законів ринкової економіки з можливістю забезпечення повноцінної соціальної захищеності людини, захисту її соціальних та економічних прав, свобод і законних інтересів. У таких умовах, на нашу думку, особливо важливо сформулювати таку концепцію взаємовідносин держави і людини, яка дасть змогу відповісти, зокрема, на таке питання: чи бере на себе держава обов'язок із забезпечення повноцінного соціального захисту людини в умовах розвиненої ринкової економіки, чи покладає вирішення цієї проблеми на ринкові закони і механізми?

З урахуванням зазначеного, у сучасній юридичній літературі небезпідставно акцентується увага на тому, що сучасний період розвитку суспільства характеризується тим, що його метою є всебічний розвиток людини, забезпечення умов її життя, прав і свобод. Ґрунтуючись на певній соціальній базі, держава є організацією політичної влади, що виступає офіційним представником всього суспільства і забезпечує за допомогою державного апарату реалізацію своїх функцій. Держава повністю не зливається з суспільством, вона є організацією, яка в певний спосіб відокремлена, інституціолізована у вигляді механізму держави (державної системи), має власні закономірності становлення, функціонування та розвитку. Тому вивчення функцій держави повинне здійснюватися з погляду як єдності держави й суспільства, так і їхньої відокремленості [1, с. 56–57].

Загальнотеоретичні аспекти різноманітних функцій сучасної держави, у тому числі соціальної, були та є предметом розгляду багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких С. Бобровник, В. Бульба, В. Волинець, О. Зайчук, В. Іваненко, О. Лошихін, О. Лукашов, Н. Оніщенко, А. Поляков, Т. Радько, О. Родіонова, В. Сіренко, О. Скакун, Р. Шагієва, Ю. Шемшученко та ін. Не применшуючи ролі та значущості наукового доробку вказаних та інших учених, зазначимо, що і на сьогодні у юридичній науці залишилося чимало проблемних та невирішених питань, пов'язаних із сутністю, змістом та призначенням соціальної функції держави, зокрема, в контексті забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини.

Таким чином, метою цієї статті є дослідження взаємозв'язку соціальної функції держави із забезпеченням прав, свобод і законних інтересів людини, тобто дослідження впливу соціальної функції держави на реалізацію основних прав громадян.

Слід насамперед зазначити, що функції сучасної держави — це вже не просто основні напрями її діяльності, що виражають її сутність, а основні, нормативно регламентовані та організаційно забезпечені координати діяльності держави у межах відповідних напрямів, обумовлені необхідно об'єктивними цілями, що виражають її сутність та соціальне призначення [2, с. 108].

Аналізуючи основні теоретичні аспекти функцій сучасної держави, О. Лошихін робить висновок, що істотними ознаками функцій сучасної держави є: 1) вираження та предметна

конкретизація сутності сучасної держави, основи типізації держав; 2) реалізація практичної діяльності держави всередині країни та на міжнародній арені; 3) стійко сформована діяльність держави з управління та регулювання різноманітних сфер суспільного життя; 4) відображення динаміки соціально-економічних, політичних та духовних перетворень у суспільному житті [3, с. 225].

У науковій літературі функції держави зазвичай класифікують на внутрішні та зовнішні, тобто залежно від того, у якому напрямі держава реалізує свою діяльність. Серед зовнішніх функцій виокремлюють, зокрема, функцію інтеграції у світове співтовариство, функцію співробітництва у вирішенні глобальних проблем, функцію забезпечення світового порядку, а серед внутрішніх — економічну, політичну, соціальну, інформаційно-комунікативну, ідеологічну, екологічну тощо.

Однією з найважливіших функцій сучасної демократичної держави слід визнати соціальну, оскільки саме ця функція спрямована на здійснення заходів, спрямованих на задоволення соціальних потреб людей, підтримання необхідного (гідного) рівня життя населення, забезпечення нормальних умов праці та побуту, на державну допомогу тим особам, які з незалежних від них причин та обставин не можуть самостійно забезпечити себе засобами для гідного існування [4, с. 551–552]. У такий спосіб загальна мета соціальної функції держави полягає в гарантуванні соціальної безпеки громадян, створенні належних умов для забезпечення достатнього життєвого рівня населення, зняття і пом'якшення соціальних суперечностей за допомогою гуманної та справедливої соціальної політики [5, с. 133].

За словами О. Родіонової, «соціальна функція — це діяльність держави, спрямована на мінімізацію відмінностей в доступі членів суспільства до суспільних благ, з метою забезпечення стабільності (самозбереження) соціуму. Вона являє собою визначену, історично-конкретну систему дій, способів та засобів їх реалізації, які інтегрують різноманітні соціальні групи в єдине державно-організоване суспільство» [6, с. 16].

За останні десятиліття соціальна функція держави зазнала суттєвої модифікації. Слід констатувати, що нині вона розповсюджується вже не лише на систему соціального забезпечення та соціального страхування, а й на сімейну і житлову політику, освіту, культуру, інформаційні відносини тощо. Така суттєва модифікація соціальної функції держави пов'язана передусім з ускладненням взаємовідносин та взаємозв'язків в системі «держава — суспільство — людина», яка на сьогодні вже не може розглядатися спрощено, оскільки повинна враховувати всю систему конституційних прав і свобод особи.

Справді, на перший погляд здається, що соціальна функція держави обмежується лише необхідністю забезпечення соціальних або соціально-економічних прав людини. Водночас, на підставі змісту ст. 3 Конституції України, яка закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, за яку вона відповідає перед людиною [7], можна зробити висновок, що зміст соціальної функції держави у широкому розумінні охоплює собою всю систему нормативних положень щодо забезпечення та гарантування з боку держави всебічного розвитку людської особистості, забезпечення належної реалізації всіх її конституційних прав і свобод, а не лише тих прав, які дозволяють їй претендувати на отримання від держави певних матеріальних благ.

У зв'язку із зазначеним, у науковій літературі звертається увага на те, що соціальні права — це визнаний суспільством і державою та закріплений в нормативно-правових актах комплекс прав і свобод, яким повинна володіти кожна людина з метою забезпечення і захисту своїх інтересів і можливостей, необхідних для нормального фізіологічного, матеріального і духовного існування та розвитку, для соціально гідного життя і суспільно значущої діяльності [8, с. 34].

Дійсно, соціальна функція держави найтісніше пов'язана з економічною функцією, оскільки без стабільного та ефективного економічного зростання неможливо забезпечити

фінансування різноманітних соціальних програм, виконати один із головних обов'язків держави щодо соціального забезпечення найбільш вразливих верств населення тощо. Соціальна функція держави може здійснюватися у повному обсязі лише при високому рівні економічного розвитку, який дає змогу розумно перерозподіляти ресурси і засоби, зберігаючи свободу ринкових відносин та підприємництва [9, с. 203–204].

Однак незважаючи на це, соціальна функція держави певною мірою акумулює в собі потенціал і інших прав, свобод і законних інтересів, у тому числі особистих, культурних, політичних. Адже соціальна функція держави безпосередньо взаємопов'язана з соціальним призначенням сучасної держави, яке полягає у її різноманітній, широкій діяльності, що спрямована на вирішення не вузьокласових завдань, а завдань, що впливають із необхідності безконфліктного існування всього суспільства на засадах законності та правопорядку.

Сучасна демократична держава є соціальним арбітром, органом вирішення та улаштування загальних справ, організатором багатьох важливих заходів, без існування яких не може нормально функціонувати суспільство. При цьому передусім йдеться про закріплення, забезпечення та захист прав і свобод людини, екологічну безпеку, технічний прогрес, здоров'я нації, безконфліктне існування суспільства, забезпечення належного прожиткового рівня існування людей (належного рівня мінімальної заробітної плати, пенсії тощо), підтримки науки, культури, освіти, захист материнства і дитинства та ін. [2, с. 90–91].

Враховуючи зазначене, у юридичній літературі обґрунтовано вважається, що соціальні права людини, рівень її соціального благополуччя, на забезпечення і захист якого передусім і спрямована соціальна функція держави, суттєво впливають на реалізацію інших прав, свобод, а відтак і законних інтересів людини, у тому числі політичних. Зокрема, за словами О. Лукашевої, «при незабезпеченості соціального аспекту життєдіяльності людини деформується вся структура прав і свобод людини: знижується політична активність, зростає зневіра людей до держави, далеко не завжди стають доступними юридичні гарантії прав і свобод (наприклад, право на захист). Проблеми соціального, матеріального забезпечення нерідко відіграють вирішальну роль при проведенні виборів у представницькі органи влади, у передвиборчій боротьбі за посаду президента тощо» [9, с. 210].

Втім, говорячи про соціальну функцію держави, беззаперечним слід визнати й те, що вона передусім спрямована на забезпечення і захист соціальних прав людини, до яких, зокрема, належить право на: працю, гідне життя, охорону здоров'я, освіту, житло, справедливі та сприятливі умови праці, соціальне забезпечення і соціальний захист, створення професійних союзів тощо. На забезпечення і захист зазначених прав вирішальне значення справляє внутрішня політика держави, тобто створення внутрішніх умов для проведення ефективної соціальної політики. Крім того, визначений вплив на соціальну політику держави, особливо в сучасних глобалізаційних умовах, справляє також і міжнародна економічна діяльність, яка, з урахуванням вироблених та встановлених міжнародним співтовариством стандартів і вимог у сфері соціальних прав людини, зобов'язує держави провадити політику, спрямовану на реалізацію цих стандартів.

Так, п. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р., встановлено, що «кожна людина має право на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримки здоров'я і благополуччя його самого та його сім'ї, зокрема, право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, досягнення похилого віку або іншого випадку втрати засобів для існування з незалежних від нього обставин» [10]. З урахуванням цієї норми держави — члени ООН зобов'язані проводити таку соціальну політику, яка відповідає положенням зазначеної статті.

Також важливу роль у спрямуванні держав на проведення активної соціальної діяльності відіграє Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. До числа

найважливіших соціальних та економічних прав, які зобов'язані забезпечувати і захищати сучасні держави, цей Міжнародний пакт відносить: право на працю; право на справедливую заробітну плату; право на відпочинок; право на розумне обмеження робочого часу; право на соціальне забезпечення; право на охорону сім'ї, материнства і дитинства; право на умови роботи, які відповідають умовам безпеки та гігієни; право на оплачувану відпустку та ін. [11]. Більше того, у такому міжнародному документі, як Декларація соціального прогресу та розвитку, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 11 грудня 1969 р., йдеться про те, що кожний уряд несе відповідальність за забезпечення соціального прогресу і добробуту всього народу, за планування заходів соціального розвитку (ст. 8), а завданням кожної держави має бути швидке збільшення національного багатства та його справедливий розподіл серед всіх членів суспільства (ст. 7) [12].

З наведених вище міжнародних стандартів випливає, що, реалізуючи соціальну функцію, сучасна держава не може покладатися виключно на ринкові механізми регулювання відносин у суспільстві, як це пропонують представники неоліберальної ідеології, а повинна бути активним учасником цих відносин та брати на себе обов'язок і відповідальність щодо вирішення фундаментальних проблем життєдіяльності людей, зокрема таких як праця, здоров'я, безпека, освіта тощо, за допомогою чого досягати реального стану забезпечення і захисту життєво важливих інтересів людини, її прав і свобод.

У зв'язку з цим, соціальну функцію сучасної держави слід визнати досягненням людської цивілізації, що має бути властивою кожній державі, має постійно поглиблюватися та удосконалюватися. При цьому зміст соціальної функції держави повинен пронизувати всі інші її функції, у тому числі економічну, політичну, екологічну, культурну тощо. Інакше кажучи, функції сучасної держави повинні мати соціальну спрямованість, кожна з її основних чи неосновних функцій тією чи іншою мірою повинна мати соціальну складову. Однак соціальна функція держави передбачає насамперед організацію ефективного управління у сфері соціального захисту населення, в організації соціальної допомоги населенню. Для цього мають бути створені спеціальні державні та муніципальні органи, безпосередні повноваження яких спрямовані на реалізацію соціальної функції держави. Ці органи мають бути покликані реалізовувати ефективне соціальне регулювання, управління і контроль над всіма напрямками соціальної діяльності, що здійснюються у суспільстві та державі. Соціальною спрямованістю повинні володіти всі ланки механізму держави. Особливе значення при цьому має законодавча діяльність, за допомогою якої забезпечується міцна правова основа для виконавчих і судових органів влади, покликаних реалізовувати положення так званих соціальних законів у своїй практичній діяльності, забезпечити їх реальне втілення в життя [13, с. 222–223].

Як зазначає В. Волинець, «реалізація соціальної функції держави у сучасних умовах передбачає взаємодію інституціональних і нормативних чинників. Перші з них покликані створити дієву систему органів державної влади, місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, які б мали достатні повноваження для здійснення державної соціальної політики (органи державної влади і місцевого самоврядування) та суспільного контролю за її реалізацією (інститути громадянського суспільства). Другі — спрямовуються на розвиток законодавчої бази для ефективного забезпечення соціальної функції, на правове регулювання соціальних відносин, а також на охорону і захист соціальних прав людини і громадянина (у цьому соціальна функція держави виявляє свою спорідненість із функцією охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина). При цьому важливою формою забезпечення планомірної та координованої діяльності держави в частині реалізації її соціальної функції є розроблення програм соціального розвитку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, які б, маючи на меті соціальний захист та соціальне забезпечення громадян, брали до уваги також регіональну специфіку та місцеві соціальні проблеми. Це передбачає формування гнучкої соціальної політики держави, яка б створювала матеріальну та фінансову базу

для широкої участі місцевих органів влади у сфері соціального забезпечення громадян. Така деконцентрація і децентралізація влади в частині реалізації соціальної функції дасть змогу не лише підвищити ефективність соціальної діяльності держави в цілому, а й максимально наблизити її до соціальних потреб та інтересів громадян» [14, с. 371–372].

У діяльності держави соціальна функція має посідати чи не найголовніше місце. Це пов'язано з тим, що за її допомогою, по-перше, створюються гідні умови життя кожній людині, а також забезпечується громадська злагода; по-друге, здійснюється соціальний захист безробітних, літніх, інвалідів, багатодітних родин, сиріт, дітей у неповних родинах, а в умовах міжнародних конфліктів — біженців і вимушених переселенців; по-третє, відбувається зміцнення соціальної справедливості і солідарності в суспільстві, а також демократичного ладу, що охороняє індивіда.

Успішна діяльність держави в соціальній сфері є однією з умов ефективної реалізації економічної, політичної та інших державних функцій. Соціальна функція являє собою діяльність держави в галузі забезпечення гідних умов існування для кожної людини, створення рівних і справедливих можливостей для розвитку особистості. Зміст зазначеної функції визначається новими завданнями сучасної держави в соціальній сфері, що зумовлені проголошенням ідеї соціальної держави [3, с. 176].

Слід погодитися, що сучасну модель «універсальної соціальної функції держави» можна описати за такими характерними ознаками: 1) забезпечення з боку органів державної влади гарантій «оптимуму добробуту» індивіду відповідно до середньоевропейських показників стандартів життя; 2) активізація соціальної функції як на етапі професійного становлення індивіда, так і на етапі досягнення пенсійного віку; 3) законодавче забезпечення управління соціальною діяльністю і встановлення за нею дуалістичної системи контролю як з боку органів державної влади, так і з боку недержавних організацій [1, с. 221].

Підсумовуючи зазначене вище, можемо зробити такі висновки:

1) належна реалізація соціальної функції сучасної держави є однією з необхідних гарантій забезпечення не лише основоположних соціальних прав людини, а й ефективної реалізації громадянами інших конституційних прав і свобод, у тому числі громадянських (особистих), економічних, культурних та політичних;

2) у сучасних трансформаційних умовах розвитку людства на засадах ринкових економічних відносин держава не може залишатися осторонь соціально-економічних процесів, що відбуваються у суспільстві, і перекладати таким чином практичне впровадження соціальної функції на відповідні ринкові механізми. Навпаки, сучасна держава, яка прагне бути як правовою, так і соціальною, за допомогою відповідних правових механізмів повинна активно впливати на соціальну сферу суспільного життя, сприяючи тим самим належному забезпеченню прав, свобод і законних інтересів людини;

3) активна соціальна політика сучасної держави повинна формуватися та реалізовуватися на відповідних демократичних засадах, що забезпечують належний рівень контролю з боку інститутів громадянського суспільства за діяльністю суб'єктів владних повноважень, які безпосередньо здійснюють реалізацію цієї політики.

Список використаних джерел

1. Бульба В. Г. Соціальні функції держави : монографія / В. Г. Бульба. — Х. : Вид-во Асоціації докторів наук державного управління, 2011. — 264 с.
2. Актуальные проблемы теории государства и права : учеб. пособ. / отв. ред. Р. В. Шагиева. — М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. — 576 с.
3. Лоцихін О. М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії : монографія / О. М. Лоцихін. — К. : Логос, 2013. — 228 с.
4. Поляков А. В. Общая теория права: проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода : курс лекций / А. В. Поляков. — СПб. : Издательский дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2004. — 864 с.

5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. — 2-ге вид. — К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. — 520 с.
6. Родионова О. В. Социальная функция современного государства : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 / О. В. Родионова. — М. : Институт государства и права РАН, 2007. — 50 с.
7. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1389988659002889>.
8. Иваненко В. А. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционно-правовые аспекты / В. А. Иваненко, В. С. Иваненко. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. — 404 с.
9. Права человека : учебник / отв. ред. Е. А. Лукашева. — М. : Издательство НОРМА, 2003. — 573 с.
10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print1383555497699714.
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042/print1383555497699714.
12. Декларація соціального прогресу та розвитку від 11 грудня 1969 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_116/print1383555497699714.
13. Радько Т. Н. Теория государства и права : учебник / Т. Н. Радько. — 2-е изд. — М. : Проспект, 2009. — 752 с.
14. Волинець В. В. Функції сучасної держави: теоретико-правові проблеми : монографія / В. В. Волинець. — К. : Логос, 2012. — 512 с.

Данич О. Ф. Соціальна функція держави в контексті забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини

У статті розглядаються загальнотеоретичні аспекти сутності соціальної функції держави в контексті забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Автор обґрунтовує положення про те, що соціальна функція держави акумулює в собі потенціал не лише соціальних прав і свобод людини, а й інших основоположних прав і свобод, зокрема особистих, культурних, політичних тощо. У зв'язку з цим робиться висновок, що належна реалізація соціальної функції сучасної держави є однією з необхідних гарантій забезпечення не лише основоположних соціальних прав людини, а й ефективної реалізації громадянами інших конституційних прав і свобод, у тому числі громадянських (особистих), економічних, культурних та політичних. Також автор вважає, що в сучасних трансформаційних умовах розвитку людства на засадах ринкових економічних відносин держава не може залишатися осторонь соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві, і перекладати таким чином практичне впровадження соціальної функції на відповідні ринкові механізми. При цьому активна соціальна політика сучасної держави, на думку автора, повинна формуватися та реалізовуватися на відповідних демократичних засадах, що забезпечують належний рівень контролю з боку інститутів громадянського суспільства за діяльністю суб'єктів владних повноважень, які безпосередньо здійснюють реалізацію цієї політики.

Ключові слова: держава, соціальна функція, права і свободи людини, соціальна політика, громадянське суспільство, функції держави, органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Данич О. Ф. Социальная функция государства в контексте обеспечения прав, свобод и законных интересов человека

В статье рассматриваются общетеоретические аспекты сущности социальной функции государства в контексте обеспечения прав, свобод и законных интересов человека. Автор обосновывает, что социальная функция государства аккумулирует в себе потенциал не только социальных прав и свобод личности, а и других основополагающих прав и свобод, в частности, личных, культурных, политических и т. д. В связи с этим делается вывод, что надлежащая реализация социальной функции современного государства является одной из необходимых гарантий обеспечения других конституционных прав и свобод, в том числе гражданских (личных), экономических, культурных и политических. Также автор считает, что в современных трансформационных условиях развития человечества на принципах рыночных экономических отношений государство не может оставаться в стороне от социально-экономических процессов, которые происходят в обществе, и перекладывать таким образом практическую реализацию социальной функции на соответствующие рыночные механизмы. При этом активная социальная политика современного государства, по мнению автора, должна формироваться и реализовываться на соответствующих демократических основаниях, с помощью которых обеспечивается надлежащий уровень контроля со стороны институтов гражданского общества за деятельностью субъектов властных полномочий, которые непосредственно осуществляют реализацию этой политики.

Ключевые слова: государство, социальная функция, права и свободы человека, социальная политика, гражданское общество, функции государства, органы государственной власти, органы местного самоуправления.

Danich O. The social function of the state in the context of human rights, freedoms and lawful interests

This article discusses the general theoretical aspects of the essence of the state's social function in the context of human rights, freedoms and lawful interests. The author proves, that the social function of the state accumulates the potential not only social rights and freedoms, but also other fundamental human rights and freedoms, in particular, personal, cultural, political etc. In connection with this, the author concludes that the proper implementation of the social function of the modern state is one of the essential guarantees of other constitutional rights and freedoms, including civil (personal), economic, cultural and political. Also, the author suppose that in the current transformative conditions of human development on the principles of market-based economic relations the state can not remain aloof from the socio-economic processes that take place in society, and thus shift the practical realization of the social function on the relevant market mechanisms. Besides, the active social policy of the modern state, according to the author's opinion, should be formulated and implemented at the appropriate democratic basis, with the help of which provides the proper level of control on the part of civil society over the subject of activities of power's mandates, that directly involved in the implementation of this policy.

Key words: state, social function, human rights and freedoms, social policy, civil society, the functions of the state, public authorities, local governments.

УДК 340.1

*Максим Володимирович Денисюк,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ПРИРОДА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У юридичній та політологічній літературі останнього часу громадянське суспільство стало модним поняттям. Без апелювання до нього також не обходиться практично жодний публічний виступ політиків; воно є незамінним елементом системи захисту прав людини та, найголовніше, поясненням різних соціальних рухів. Якщо ще 20–30 років тому громадянське суспільство можна було б розглядати як таке, що перебуває в опозиції до інших секторів, то на сьогодні окремі його групи все активніше співпрацюють з урядом та бізнесом, беруть участь в офіційних консультативних процесах, багатосторонніх форумах. Однак, незважаючи на таку популярність, навіть в академічних наукових колах досі немає не тільки єдиної думки щодо визначення феномену громадянського суспільства, а й відсутній єдиний концептуальний підхід, який дозволив би усвідомити й виокремити основні закономірності виникнення, становлення, розвитку і функціонування громадянського суспільства в умовах правової, демократичної держави. Що є причиною цього? Значний вплив концепцій, які сформувалися у різні періоди суспільного розвитку? Чи недостатня розмежованість уявлень про громадянське суспільство як політико-правовий ідеал та його реальні суспільні форми?

Перш за все зазначимо, що ми маємо справу з тією пізнавальною ситуацією, коли статус запитуваного володіє майже незаперечною перевагою над статусом очікуваної відповіді, оскільки припускає непереборну незавершеність будь-якої стадії пізнавального процесу,